

REVISED EDITION

JUST BUSINESS

Christian Ethics
for the Marketplace

ALEXANDER HILL

REVISED EDITION

JUST BUSINESS

Christian Ethics
for the Marketplace

ALEXANDER HILL

 IVP Academic
An imprint of InterVarsity Press
Downers Grove, Illinois

To four very special people in my life:

Mary, my content editor, best friend and life partner;
Helen, my grammatical editor, adviser and life-giver;
Laura, my travel-crazy, quick-witted eldest daughter;
Carolyn, my quirky-clever, infectiously humorous classicist.

Special thanks also to Jim Dittmar and his
Fall 2005 class at Geneva College for their research.

My ongoing appreciation to Randy Franz,
Dwight Van Winkle, Randy Rowland and Scott Bryant
for their input into the original manuscript.

CONTENTS

Part One: Concepts

1 A Christian Ethic for Business

Is a Christian Ethic Possible in Business?

God's Character

Holiness-Justice-Love

Flawed Humanity

A Mixed Moral Bag

Creative Morality in an Imperfect World

Questions For Discussion

2 Holiness

Zeal for God

Purity

Accountability

Humility

Potential Abuses of Holiness

Questions for Discussion

3 Justice

Procedural Rights

Equal Protection

Substantive Rights

Merit

Contractual Justice

Compensatory Justice

Potential Abuses of Justice

Questions for Discussion

4 Love

Empathy

Mercy

Sacrifice of Rights

Potential Abuses of Love: Narrow Focus

Potential Abuses of Love: Ambiguity

Potential Abuses of Love: Doormats

Love That Is Holy and Just

Questions for Discussion

Part Two: False Exits

5 Dual Morality

A Christian Response

A Christian Alternative: Vocation

Faithfulness to Vocation May Result in Financial Loss

Questions for Discussion

6 Law

Positivism

Criticisms of Positivism

Integrated Christian Approach

Criticisms of the Integrated Christian Approach

Defenses of the Integrated Christian Approach

Questions for Discussion

7 Agency

Submissive Model

Purist Model

Analysis of the Submissive Model

Analysis of the Purist Model

Questions for Discussion

Part Three: Topics

8 Honesty and Deception (Part 1)

Honesty

Deception

Is Deception Ever Justified?

Questions for Discussion

9 Honesty and Deception (Part 2)

Conflicting Duties

Mutual Deceits

No Right to Hear the Truth

Exaggeration

Ambiguity

Concluding Thoughts

Questions for Discussion

10 Concealment and Disclosure

Secrecy Rights and the Duty to Conceal

Limitations on Secrecy Rights

The Duty to Disclose

Conflict Between Duties to Disclose and Not to Disclose: Whistleblowing

Questions for Discussion

11 Employer-Employee Relations

Scientific Management

Human-Resource Management

Theory X and Theory Y

A Christian Perspective: "Covenantal Management"

Dignity

Reciprocity

Servant Leadership

Gift Recognition

Questions for Discussion

12 Employee Rights

Termination

Privacy

Drug Testing

Questions for Discussion

13 Discrimination and Affirmative Action

Affirmative Action

Questions for Discussion

14 The Environment

[*Anthropocentric Ethic*](#)

[*Biocentric Ethic*](#)

[*Theocentric Ethic*](#)

[*The Worth of Nature*](#)

[*The Human Role*](#)

[*The Impact of Sin*](#)

[*Restoration*](#)

[*The Role of Business*](#)

[*Questions for Discussion*](#)

[15 Property](#)

[*The Light Side of Property*](#)

[*The Dark Side of Property*](#)

[*Stewardship of Property*](#)

[*God as Property Owner and Humans as Stewards*](#)

[*Property Rights*](#)

[*Property Duties*](#)

[*Striving for Balance*](#)

[*Questions for Discussion*](#)

[Epilogue: A Theocentric Approach to Business Ethics](#)

[Notes](#)

[Index](#)

[Praise for *Just Business: Christian Ethics for the Marketplace*](#)

[About the Author](#)

[More Titles from InterVarsity Press](#)

[Copyright Page](#)

PART ONE

CONCEPTS

A CHRISTIAN ETHIC FOR BUSINESS

An ethical man is a Christian holding four aces.

MARK TWAIN

Man is too complicated. I would have made him simpler.

FEODOR DOSTOYEVSKY

You must be perfect as your heavenly Father is perfect.

JESUS

Christianity has not so much been tried and found wanting, as it has been found difficult and left untried.

G. K. CHESTERTON

Maria manages a small division within a manufacturing corporation. Roughly 60 percent of the division's annual \$250,000 budget is allocated to the salaries and benefits of Maria and her three subordinates, Abe, Barb and Carl. Maria's supervisor informs her that \$40,000 to \$50,000 needs to be cut from next year's budget. Since nonpersonnel expenses constitute only \$100,000 of the budget, Maria is inclined to lay off one of her employees.

Before the company moved Abe to Seattle from Chicago last year, Maria told him over the phone that his employment would "no doubt be a longterm arrangement." This was not written into his contract and is, Maria thinks, quite ambiguous. Abe has not worked out as well as Maria

had hoped. His work is mediocre at best, and his interpersonal skills are poor.

A long-term employee, Barb was divorced from her husband two years ago. She is now a single parent of three small children, and it is evident that her work performance has suffered.

Carl works hardest of the three and regularly receives the highest annual evaluations. Another employee has informed Maria that Carl recently inherited a substantial sum of money from his parents' estate. Maria believes that Carl would have a much easier time finding employment elsewhere than either Abe or Barb.

What should Maria do?

IS A CHRISTIAN ETHIC POSSIBLE IN BUSINESS?

Managers regularly confront such nerve-wracking, heart-wrenching and (often) guilt-producing scenarios. In their quest to do the “right thing” for both shareholders and subordinates, they may experience a deep sense of uncertainty. Why? Because when the “shoulds” of life are dealt with, values and relationships are brought to the forefront. Ethics—the study of “shoulds” and of doing the “right thing”—attempts to provide a valueladen framework, a grid through which real-life decisions can be made.

Christian ethics is the application of Christian values to the decision-making process. What counsel does this perspective have for Maria? Does it provide a simple solution to her dilemma? One approach is to view Scripture as a book of rules to be applied to specific situations. Simply find the right rule and match it with the current problem and, bingo, the two pieces fit like a puzzle.

While this strategy works fine in relatively simple situations, such as when a worker is tempted to steal or an executive considers slandering a competitor, what about more complex situations like the one confronting Maria? If Abe approaches her first, seeking to keep his job, must she heed Jesus’ admonition to “give to the one who asks you” (Matthew 5:42)? What if Barb and Carl then make similar requests? Or what if Abe assaults Maria when he learns of the possible layoff? Is she to “turn the other cheek” (Matthew 5:39), or should she demand restitution and even bring criminal charges against him (Exodus 21:23—22:14)? Taking this line of reasoning a step further, is there a scriptural rule that provides guidance to Maria’s company in deciding how many units to produce or in which geographical areas to seek expansion?

Attempts to find easy answers to such enigmatic situations has led one philosopher to label Christian ethics “infantile.” He compares the “rule book” approach to the types of absolute commands typically given to children between the ages of five and nine—for example, don’t talk to strangers and no singing at the dinner table.¹ While this criticism misunderstands the

heart of Christian ethics, it should give pause to those who would take a rules-based approach. In ambiguous cases, it is clearly deficient in its capacity to give precise answers in every situation. Ironically, research indicates that corporations with strict codes of ethics actually are cited more often for breaking the law than their counterparts without such spelled-out rules.² Perhaps either human nature rebels against minute regulations or a rule-keeping perspective provides little guidance in morally ambiguous situations. Ethicist (and theologian) Dietrich Bonhoeffer was bluntly uncharitable toward such an approach, labeling it “naive” and those who practice it “clowns.”³

Other critics attack the idea of a Christian business ethic from a different angle, arguing that Scripture has nothing relevant to say about business today. After all, they point out, the Bible was written between eighteen hundred and three thousand years ago, largely in the context of an agrarian economy. Israel’s entire gross national product under King Solomon was no doubt less than the net worth of Google or Microsoft. What significant insights, they ask, can Scripture give Maria in deciding the fates of Abe, Barb and Carl? Indeed, is the Bible relevant to leveraged buyouts and software copyright infringement situations? Using Scripture as a business rule book, they contend, would be like using ancient medical scholars such as Galen and Hippocrates to train modern doctors.⁴

If the critics are correct in arguing, first, that the Bible is rule-bound and, second, that it lacks relevance, we need not proceed any further. If they are right, Scripture has minimal applicability to modern business practices. However, if it can be demonstrated that Christian ethics is rooted in something much deeper, then they are wrong.

GOD'S CHARACTER

The foundation of Christian ethics in business is not rules but the changeless character of God. Scripture describes God as being the creator of all things, perfect, preceding and superseding all things. It also tells how we as human beings were originally created to emulate God. Christianity operates on the notion that ethics (the study of human character) logically follows theology (the study of God's character). When we behave in a manner consistent with God's character, we act ethically. When we fail to do so, we act unethically. All of Scripture—from the law of Moses to Paul's list of virtues and vices—serves to illustrate behavior that is congruent with God's moral character.

This approach is quite different from human-based ethical systems, which generally focus on egoism (promotion of individual pleasure via material goods or career success), utilitarianism (the option that best maximizes pleasure and minimizes pain for all involved) or deontological reasoning (the keeping of moral rules such as "Don't harm others").⁵

This is not to say that Christian ethics rejects all of these values. To the contrary, there is much overlap between Christian ethics and many human-centered ethical systems. The major difference rests in its central priority. While concerned with human happiness and the fulfillment of ethical obligations, Christian ethics does not see these as its ultimate goal. Rather, it prizes the life that seeks to emulate God's character. Thus, the great Catholic saint Ignatius Loyola was eulogized as follows: "The aim of life is not to gain a place in the sun, nor to achieve fame or success, but to lose ourselves in the glory of God."⁶ In a similar vein, Reformer John Calvin wrote,

We are not our own: in so far as we can, let us therefore forget ourselves and all that is ours. Conversely, we are God's: let us therefore live for him and die for him. We are God's: let his wisdom and will therefore rule all our actions. We are God's: let all the parts of our life accordingly strive toward him as our only lawful goal.⁷

HOLINESS-JUSTICE-LOVE

If being ethical in business is reflecting God's character, then the critical question becomes, "What is God like?" Christianity's answer includes such common responses as God's orderliness and artistry in creation. It also goes much further, focusing on God's self-revelation as recorded in Scripture and through his Son Jesus Christ.

Three divine characteristics that have direct bearing on ethical decision-making are repeatedly emphasized in the Bible:

1. God is holy.⁸
2. God is just.⁹
3. God is loving.¹⁰

Each of these qualities will be explored in much greater depth in the following three chapters. Here it suffices to say that a business act is ethical if it reflects God's holy-just-loving character. Such hyphenation is appropriate because the three qualities are so intertwined that it would be just as accurate to describe God as being loving-just-holy or just-loving-holy.

The human body provides a helpful illustration. If holiness is comparable to the skeleton in providing core strength, then justice is analogous to the muscles ensuring balance, and love is similar to the flesh emanating warmth. Obviously, all three are needed in equal measure. Just imagine a body with only a skeleton (or a business with only a code of ethics)—it would be rigid and immobile. Or picture muscles without a skeleton and flesh (or a business steeped in detailed procedures and policy manuals)—they would be cold and improperly focused. Finally, consider flesh unsupported by any infrastructure (or a business trying to meet every need)—it would be undefined and undisciplined.

Christian ethics requires all three characteristics to be taken into account when decisions are made. Holiness, when untethered from justice and love, drifts into hypercritical legalism. Likewise, justice that loses its anchor in holiness and love produces harsh outcomes. And finally, love when it is orphaned lacks an adequate moral compass. Each of the three contains a

vital ethical ingredient. Christian ethics does not involve either-or analysis—as if we could chose between holiness, justice and love—but rather a synthesis in which all three conditions must be met before an action can be considered moral. Each, like a leg on a three-legged stool, balances the other two (see figure 1.1).

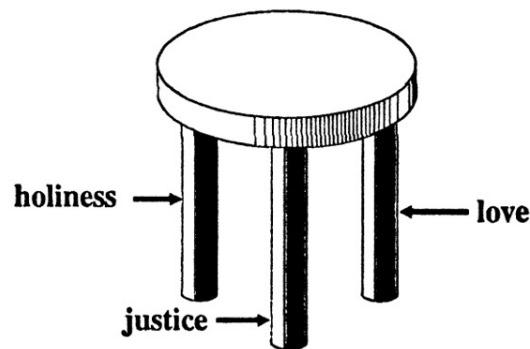

Figure 1.1

Highly respected clothing maker Levi Strauss has six core values. Interestingly, three of these—integrity, fairness and compassion—directly mirror the biblical principles of holiness, justice and love. The company’s remaining values of honesty, promise keeping and respect for others are also important secondary principles to be discussed later. Significantly, former CEO Robert Haas discarded the corporation’s thick ethics rule book because “it didn’t keep managers or employees from exercising poor judgment and making questionable decisions.” Instead the company now focuses on the core principles and conducts extensive employee training.¹¹

FLAWED HUMANITY

Unfortunately, being holy-just-loving is easier said than done. A quick glance at the deception and broken promises common in the marketplace indicates that something is fundamentally wrong. Why is it that, despite our noblest intentions, we seem so incapable of living as we ought? Why, after a massive tsunami hit Indonesia, did ten Oxfam charity workers tasked with rebuilding destroyed homes end up colluding with local contractors? The result was tragic: homeless Indonesians were forced to move out of their second residences due to shoddy workmanship.¹²

The “why” questions go on and on. Why do employers feel compelled to give “honesty tests” to job applicants? Why do American employees steal billions of dollars worth of goods from their companies annually? Why did Sanjay Kumar, former CEO of Computer Associates International, commit securities fraud by backdating over \$2 billion in sales?¹³ Why did a prosperous company like HealthSouth systematically overstate its earnings by at least \$1.4 billion?¹⁴

Scripture labels the fundamental human flaw “sin.” At its core, sin is the refusal to emulate God and instead to set our own independent agendas. This attitude of self-sufficiency, of elevating self to godlike status, results in spiritual alienation. The apostle Paul goes so far as to call us “enemies” of God in a state of rebellion (Romans 5:10). Analogous to cancer, this moral disease infects our entire being, clouds our moral vision and alters our very character. J. I. Packer describes it as “a perverted energy... that enslaves people to God-defying, self-gratifying behavior.”¹⁵ The result is a chasm between us and God. He remains holy-just-loving, but we have become dirty-biased-selfish.

An important distinction must be made at this point between the concepts of “sin” and “sins.” While the former term describes our defective moral character, the latter includes actions that naturally follow—lying, promise breaking, stealing and so on. Two sports metaphors describe our situation. First, like archers with poor vision, sin has affected our ability to

properly focus. The bad shots that follow—we often fail to even hit the target—are like sins in that they are the natural outcome of our bad eyesight. Second, we are comparable to high jumpers with broken legs. Try as we may, we cannot even come close to clearing the standard. As theologian Reinhold Niebuhr wryly observed, “The doctrine of original sin is the only empirically verifiable doctrine of the Christian faith.”¹⁶

Our fallen natures are like petri dishes in which sinful actions flourish. This is particularly problematic in the marketplace, where financial stakes are high, career destinies are decided and the temptation to rationalize unethical behavior is strong. How else can one explain the \$3.8 billion improperly booked by WorldCom?¹⁷ Why did partners at PricewaterhouseCoopers overlook financial problems in audits for such scandal plagued companies as Microstrategy?¹⁸ What caused the CEO of Tyco International to take \$170 million in unauthorized compensation?¹⁹

Lest the finger of accusation be pointed too quickly, we must all acknowledge our own susceptibility to the temptation of justifying unethical or imprudent behavior. Lewis Smedes’s correctly observes: “Selfdeception is a fine art. In one corner of our mind we know that something is true; in another we deny it.... We know, but we refuse to know.”²⁰ For example, despite alarming evidence against him, Adelphia Corporation’s president pled innocent to multiple counts of fraud and conspiracy. He was later found guilty of all charges.²¹ Psychologists have a label for such behavior —“denial.”

A MIXED MORAL BAG

Imagine a society operating entirely under the paradigm of sin. Sellers and purchasers could never trust each other, so deals would be difficult to transact. Managers would constantly spy on subordinates to prevent theft and laziness. Slavery, child labor and bribery would be common. Since “might makes right” would be the guiding principle of business, companies would hire armed personnel to protect and pursue their interests. Prisons would be full and new ones would be needed at an accelerated pace. Society would so distrust business that government regulators would be assigned to every company. These bureaucrats would in turn be inept and corrupt. As a result of all these factors, the costs of doing business would skyrocket, and the very foundations of capitalism would be undermined. While some pessimists view this as an accurate description of the direction in which our culture is heading, it is clearly a bleak picture.

Thankfully, as Henry David Thoreau chided his generation, this paradigm is not the complete story of Christian ethics: “Men will lie on their backs, talking about the fall of man and never make an effort to get up.”²² At least three factors encourage us to arise from the moral muck.

First, despite our sinful nature, our spiritual core has not been erased; we retain the “image of God.” We continue to aspire for wholeness and regret when we fall short of our ideals. Our conscience, though less reliable than originally designed, is still operative. We also remain capable of reciprocal kindness—of providing for those who in turn give something to us. Hence we ought not be surprised by acts of managerial benevolence toward hard-working, loyal employees.

Second, God has established social institutions such as government, the legal system, family and business to check human sin, preserve order and provide accountability. Human authority and tradition provide the framework necessary for communal living: government punishes wrongdoers, law requires fair play, parents discipline their children, and businesses provide societal order. Without such institutions, anarchy would reign. Reformed

scholars call this “common grace” because these protections extend to all members of society, regardless of whether they acknowledge God. Of course this is not to say that all governments, parents and employers are ideal. To the contrary, authority figures often abuse their power; they too are infected by sin. Rather, common grace merely affirms the general principle that human authority is necessary in an imperfect world and should ordinarily be respected.

The third force for good are those whom Jesus identifies as the “salt and light” of the world (Matthew 5:13-16). As salt prevents decay and light illuminates the darkness, so Jesus expects his followers to positively affect their surroundings. Corruption is to be confronted and high moral standards are to be set. Examples of business leaders who serve as salt and light in the marketplace include David Browne, CEO of LensCrafters, who leads his company using the servant-leadership model of Jesus. “At first,” he reflects, “I was a classic numbers only butthead.... But now I want to serve folks, to help them be the best they can be.”²³ Bill Pollard, former CEO of ServiceMaster, grew a billion-dollar company on the belief that every individual, including every janitor and launderer, is an imagebearer of God. By bringing this value to the marketplace, he has enabled thousands to find dignity in their work.²⁴ Likewise, Dennis Bakke, former CEO of energy giant AES, included fun as a core corporate value due to his belief that God intends for humans to enjoy the thrill of creativity.²⁵

These business leaders, while realistic about human nature, did not base their careers on a half-empty-glass paradigm of sin. Rather, they saw the glass as being at least half full, with opportunities to be holy-just-loving in one of the most challenging arenas of all—the marketplace. This book is an exploration of how we might follow their lead in wrestling with tough, real-world issues.

CREATIVE MORALITY IN AN IMPERFECT WORLD

To summarize, Christian ethics recognizes that the vast majority of humans are neither “wicked” nor “angelic” but fall somewhere in between on the moral continuum. Christian ethics also acknowledges that it is difficult to be holy-just-loving, not only because of human foibles but also because worldly institutions and systems are marred.

This brings us back to the case involving Abe, Barb and Carl. Economic realities require that the budget be cut. In God’s original plan for a perfect world, such a decision would no doubt have been unnecessary. But since humanity and its various systems, including the market, are imperfect, difficult choices must be made. It is quite probable that the final solution for Abe, Barb and Carl will be less than ideal but may represent what is possible under the circumstances. Like an optometrist during an eye exam, Maria’s task is to line up the three lenses of holiness, justice and love so that they align as much as possible.

It is imperative that Maria not constrict her range of possible choices too hastily. While it would be simple to frame the problem as having only three options—fire Abe, fire Barb or fire Carl—she should opt to emulate God’s creativity instead. Rather than abandoning us in our moral failure, God lovingly devised a plan for our restoration. It is important to note here that in doing so, neither holiness nor justice was sacrificed. In a stunningly creative move, God took the radical step of substituting his own Son for us, casting our punishment on him. The roughly analogous act in the situation involving Abe, Barb and Carl would be for Maria to fire herself!

A more modest integration of holiness, justice and love might lead to some type of job sharing, joint reduction in hours, a deferral in capital spending or, at minimum, a severance package for the dismissed employee. In any event, Maria should explore all options before acting and choose the one that is most pure, fair and benevolent to all involved.

QUESTIONS FOR DISCUSSION

I. Case for Discussion

1. What do you think Maria should do? Why?
2. What guidance does the holiness-justice-love model provide for her?
3. Of holiness, justice and love, which would be the most difficult for Maria to apply? Which is generally most lacking in the market-place?

II. Workplace Application

1. Have you witnessed unethical behavior in your work environment? Explain.
2. What has been the prevailing value/ethical system in the companies where you have worked?

III. Concepts to Understand

How might each passage be applied to a business context?

1. Rule Book Approach to Ethics

Luke 6:1-11: Why do Jesus and the religious leaders conflict? What two ethical systems are at play?

Matthew 23:16-22: Why does Jesus criticize the religious leaders' approach? With what would he replace it?

2. God-Based (Theological) Ethics

1 John 4:16-21: How are divine love and human love interconnected?

Is there a tension between justice and love?

3. Image of God

Genesis 1:26-31; 2:4-9, 18-25: How are humans different from the rest of creation? What responsibilities and privileges does this bring to those engaged in business?

4. Self-Delusion

Genesis 3:1-13: What rationalizations do Adam and Eve make?

Genesis 4:1-9: How does Cain deal with temptation?

Matthew 4:1-11: How is Jesus tempted to rationalize? How does he deal with it?

5. Sin and Sins

Genesis 6:5-6: Why is God "grieved"?

Romans 3:9-18, 23: How does "sin" differ from "sins"?

Romans 7:14-24: Why does Paul feel tension between the ideal and reality?

6. Conscience

Genesis 3:7: How do Adam and Eve display conscience?

Romans 2:14-15: What is the role of conscience?

7. Common Grace

Romans 13:1-7: Why does God establish government? By what standard should government be measured?

Ephesians 6:1-9: How do the concepts of authority and reciprocity interact in family life and in superior-subordinate relationships?

8. Salt and Light

Matthew 5:13-16: How can salt "lose its saltiness" in the business world? How can light be hidden?

9. Creative Morality

Romans 3:21-26: How do holiness, justice and love interact in God's plan to restore relationship with us?

10. Holiness-Justice-Love

Leviticus 19:1-4, 9-18, 33-37: How do holiness, justice and love interact?

Matthew 22:35-40: Are the concepts of holiness and justice present in the "love command"? If so, how?

Another random document with
no related content on Scribd:

»Koko sen päivän hän makasi teltassa seuranansa vainaja, odottaen yötä, sillä heikkona ollen hän pelkäsi kuumaa auringonpaahdetta ja korppikotkia, jotka jo hyörivät kammottavassa puuhassaan nuotion harmaan tuhkan ympärillä. Mutta illan viiletessä, kun haaskalinnut olivat vihdoinkin ahmineet vatsansa liian täyteen kyetäkseen liikkumaan, hän hoippui kuutamoiselle aavikolle ja aloitti ihmeellisen ja sankarillisen taivalluksen, josta hän ei myöhemmin muistanut mitään muuta kuin sietämättömän janon, sietämättömän tuskan, sietämättömän väsymyksen.

»Kuten jo mainitsin, tapasi hänet vihdoinkin ohikulkeva karavaani, joka toi hänet El-Uediin. Hän kuoli onneksi elettyänsä kyllin kauan kertoakseen tarinansa ja iloissansa siitä, että hänen vannomansa kosto täytettäisiin, vaikka hän itse ei saanut elää ollaksensa siinä mukana.»

Saint Hubertin ehdittyä murheellisen kertomuksensa loppuun syntyi hetkiseksi jännittynyt hiljaisuus.

Kokonansa niiden tuskaisten ajatusten vallassa, joita hänen oman kaunopuheisuutensa niin eloisan todelliseksi tekemä kuvaus oli herättänyt, hän yritti virittää savukkeen, mutta tulitikku tuskin pysyi hänen vapisevissa sormissaan, ja viskattuansa sen pois hän nojautui taaksepäin tuolissaan, jääden värähtämättä katselemaan pöytää, jonka takaa Caryll tuijotti häneen epäillen ja kauhistuneena. Diana taas istui kalmankalpeana ja jäykkänä, vaaleat huulet tiukasti yhteen puristettuina, levällänsä olevat silmät sumeina kyynelistä. Ainoastaan sheikki näytti pysyvän rauhallisena, osittain sen vuoksi, että hän oli kuullut tämän järkyttävän tarinan jo aikaisemmin, osittain siitä syystä, että hän harvoin salli tunteittensa sellaisissa oloissa näkyvästi purkautua julki.

Mutta hänenkin kasvoissansa oli synkempi vivahdus, ja hänen syvä äänensä oli tavallistakin syvempi, kun hän vihdoin puhkesi puhumaan.

»Entä rikoksen aihe?» virkkoi hän hitaasti. »De Chailles oli niin tunnetusti köyhä, etteivät hänen rahansa saattaneet kiihoittaa murhaajaa, hänen vähäiset tavaransa niin pieniarvoisia, ettei niiden tähden olisi kannattanut ryhtyä niin hurjaan yritykseen. Maurilaisella täytyi olla joku muu ja voimakkaampi kiihoke kuin pelkästään halpa ryöstäminen. Vain yksi ratkaisu tuntuu mahdolliselta — hän halusi omaksensa naista.»

Saint Hubertin huulet puristuivat tiukemmalle.

»Otaksuttavasti», myönsi hän raskaasti. »Se ainakin oli kamelinajajan mielipide. Hän oli kerran tai pari nähnyt Ghabahin katselevan madame de Chillesia hyvin omituisesti, mutta hän ei ollut rohjennut vihjaistakaan sellaisesta edes kumppaneillensa. Suokoon Jumala, että rouva de Chailles kuoli pian, kovaosainen poloinen!» lisäsi hän väristen.

»Suokoon Jumala niin!» jupisi sheikki. »Hän on joskus armollisempi kuin ihmiset.» Ja kerrankin hänen rautainen tahtonsa laukesi, hänen tavallisesti tyyni äänensä kuulosti epävarmalta ja pingoittuneelta, ja hänen vaimonsa kasvoihin suunnatut tuliset, tummat silmät saivat sanomattoman suruisen ilmeen.

Liikkuiko Dianan mielessä sama ajatus, mietti hän sietämättömän sieluntuskan vihloessa hänen rintaansa. Olivatko hänenkin ajatuksensa siirtyneet välivuosien taakse siihen aikaan, jolloin hän itse oli virunut tässä samassa teltassa armottoman vangitsijan jalkojen juuressa, itkien, valittaen ja rukoillen kuolemaa. Käsittikö

hän nyt, minkä tähden Ahmed ei ollut koskaan kertonut hänelle madame de Chaillesin hirveätä tarinaa?

Hellittämätön katumus, joka oli kalvanut sheikkiä kaikkina sitä seuraavina, onnellisina vuosina, ei ollut milloinkaan tuntunut niin raatelevalta, ja karvaan tuskallinen muisto sai hänen väkevän kätensä puristumaan suonenvedontapaisesti nyrkkiin.

Mutta Dianan kyyneleisissä silmissä ei näkynyt murheellisen muiston varjoa, eikä häneltä päässyt surkea huudahdus kuulostanut johtuvan siitä, että hän ajatteli itseänsä. »Entä jos hän olisi vieläkin elossa, voi, Raoul — jos hän vielä eläisi!»

Saint Hubert teki äkkiä kammoisen eleen.

»Rukoilen Jumalaa, ettei hän ole», sanoi hän nopeasti. »Rukoilen Jumalaa, että kun hän antaa sen miehen käsiini, tapaan hänen seurassaan vain lapsen — kreivitär de Chaillesin», lisäsi hän äänensä särähtäessä omituisesti.

»Mutta nyt hän on varmasti jo nainen, tämä sinun kreivitär de Chaillesisi», huomautti sheikki, saaden vaivoin malttinsa takaisin. »Oletko unohtanut, kuinka monta vuotta sitten hänen isänsä murhattiin?»

Saint Hubert hymyili surumielisesti.

»Nainen, niinpä niin, tai ainakin naiseksi tulemassa», vastasi hän. »Hänen täytyy olla noin seitsentoistavuotias — jos hän on hengissä. Se unohtuu minulta aina. En koskaan osaa ajatella muuta kuin lumoavaa pikku tyttöä, jonka näin Biskrassa.»

»Lapsi-parka — äiti-raukka», kuiski Diana. »Olisi ollut paljoa, paljoa parempi, jos he olisivat kuolleet silloin, ollessansa onnellisia.»

»Tuhat kertaa parempi», vahvisti Saint Hubert kerkeästi, »mutta kukapa olisi silloin osannut kuvitella, mikä heitä odotti. Kuka olisi aavistanut, mikä tulevaisuus oli varattu pienelle tummasilmäiselle lapsoselle?»

Sheikki kääntyi äkkiä hänen puoleensa kasvoillansa omituinen ilme. »Entä jos etsintäsi saa palkkion — jos löydät tämän tytön?» virkkoi hän huomattavan mieltävästi. »Vieläkö toivot — katsoen siihen, millainen hänen elämänsä on otaksuttavasti ollut — *voivasi* viedä hänet takaisin Ranskaan, palauttaa hänet perittyyn asemaansa?»

Saint Hubert kohautti melkein toivottomasti olkapäitänsä ja ravisti hitaasti päätänsä.

»Jumala tietää», vastasi hän huoaten. »Koetan olla sitä ajattelematta. Jo riittää täksi päiväksi — en voi muuta kuin jatkaa etsintääni ja rukoilla, että armahtavainen isä on nähnyt hyväksi suojella häntä — miltei välttämättömästi», lopetti hän äänensä alentueessa kuiskaukseksi. Ja nojaten kyynärpäätänään pöytään hän varjosti silmiään kädellänään.

Ja taaskin vallitsi huoneessa hiljaisuus, ja sen aikana kaikkien ajatukset olivat keskittyneet liikuttavaan tarinaan, jota he olivat kuunnelleet monenlaisten tunteitten raastamina.

Koko kertomuksen kestäessä eivät Caryllin silmät olleet hievahtaneetkaan Saint Hubertin kasvoista. Hänen arkatuntoista mieltänsä kuohutti aavikolla tapahtuneen murhenäytelmän

saastainen kammottavuus, ja hän tunsi epämääräistä siveellistä loukkaantumista. Siveellisesti terveenä hän ei ollut koskaan antautunut pohtimaan alkeellisia intohimoja, jotka kannustivat ihmisiä väkivaltaisiin ja häpeällisiin tekoihin. Sellaisia sattui, sen hän tiesi, mutta ei ollut milloinkaan sallinut ajatustensa viipyä niissä, ja tähän saakka ne olivat tuntuneet hänestä vain pieniltä mahdollisuuksilta, jotka olivat perin kaukana hänen omasta hyvin järjestetystä ja proosallisesta elämästään.

Tänä iltana hänelle oli eloisasti esitetty himo julmimmassa muodossaan ja sellainen rikos, joka inhoitti häntä, mutta samalla pani hänet ajattelemaan ja myllersi hänen ritarillisia vaistojaan pohjia myöten.

Hänen hengityksensä muuttui nopeammaksi, samalla kun hänen sydämensä alkoi äkkiä sykkiä raskaammin. Miksi hän ajatteli Tuggurtia ja hentoa arabialaista tyttöä, jolla oli murheelliset silmät ja joka oli tehnyt häneen niin syvän vaikutuksen? Muistuttaisikohan Saint Hubertin etsimä kadonnut perillinen *häntä* missään suhteessa? Ylellinen teltta tuntui häipyvän hänen näkyvistänsä, ja hänen silmiensä edessä väikkyi taaskin varjoisa palmutarha, jossa hän oli kerran kohdannut tytön, ennenkuin kohtalokas ilta oli pyyhkäissyt viimemainitun pois hänen elämästään. Haaveillessaan hän unohti nykyisyyden, unohti kaiken muun paitsi lyhyttä romaaniansa, joka oli ollut niin suloinen ja niin pian loppunut.

»*Salaamaleikum!*»

Caryll palasi maanpinnalle hätkähtäen. Hänen kuulemansa syvä, pehmeä ääni oli hänen isänsä, ja aluksi hän luuli sheikin puhuneen.

Mutta kun hänen äitinsä äkkiä huudahti ja ponnahti pystyyn, kääntyi hän vikkelaisti oveen päin, jota kohti äiti riensi kädet ojossa.

Ja hiljaa ähkäisten hän retkahti taaksepäin tuolissaan, hänen kasvonsa lehahtivat kalmankalpeiksi ja hänen sormensa vuoroin puristuivat nyrkkiin, vuoroin avautuivat hänen taaskin tuijottaessaan saman kookkaan, arabialaispukuisen miehen kauniisiin, uhkaaviin kasvoihin, jonka hän oli nähnyt *café mauressa* Tuggurtissa.

Hänessä leimahti vimmainen kiukku, kun hän äkkiä oivalsi, miten asia oikeastaan oli.

Siinä siis syy, minkä tähden hänen isänsä kasvot olivat näyttäneet niin omituisen tutuilta! Niiden kaikki piirteet olivat samanlaiset. Vain se, ettei isän otsassa ollut isoa, rumentavaa naarmua, joka oli muuttanut nuoremman miehen näköä, oli estänyt hänet huomaamasta sitä, mikä hänestä nyt oli niin silmäänpistävää. Hänen veljensä! Hyvä Jumala, millainen sekasotku ja mikä häpeä!

Saattoiko äiti, joka niin innokkaasti syöksyi tulijaa vastaan, lainkaan aavistaa, millaista oli sen pojan elämä, jota hän tervehti, osoittaen riemuansa niin kiihkeästi? Jos hän olisi tiennyt siitä, mitä hän, Caryl, oli nähnyt Tuggurtissa, niin eikö hän pikemminkin olisi väistänyt vastatullutta, tuntien samanlaista inhoa ja vastenmielisyyttä kuin Caryl nyt nähdessänsä hänet voimakkaassa syleilyssä, josta hän olisi tahtonut kiskaista äidin pois ikäänkuin se olisi ollut halventava ja häpäisevä.

Oman raivoisan harminsa sokaisemana hän ei huomannut, kuinka Dianan puoleen taivutetut kovat, nuorekkaat kasvot pehmenivät, eikä kuullut hellästi kuiskattuja sanoja: »Pikku äiti, pikku äiti», jotka äidille korvasivat monta viikkoa kestäneen levottomuuden ja jännityksen.

Ja kun pitkä syleily vihdoin päättyi, tunsikin hän vieläkin syvempää vihaa ja halveksuntaa tarkkaillessaan, kun nuorempi Ahmed ben Hassan rehentelevin askelin ja ryhti miltei uhmaavana verkkaisesti meni huoneen poikki isänsä luokse.

Hänellä oli ennakolta halu tuomita, ja hän arvosteli yksinomaan ulkonäön perusteella. Hänen oli mahdoton tietää, millaista sisäistä vapistusta ja arkailua tuo teennäinen rehentely salasi.

Sheikki ei ollut liikahtanut eikä virkkanut mitään nuoremman poikansa äkillisen ja jossakin määrin draamallisen saapumisen jälkeen. Hän oli paikaltansa saattanut nähdä, mitä toiset eivät olleet huomanneet, ennenkuin syvä-ääninen arabialainen tervehdys oli kiinnittänyt heidän huomionsa tulijaan, josta hän ei ollut tietääksensä. Hän ei ollut lausunut sanaakaan eikä tehnyt minkäänlaista merkkiä, ja hänen mielensä oli näennäisesti kokonaan syventynyt hänen polttamaansa savukkeeseen. Ja mustat kulmakarvat painuneina syviin ryppyihin hän nyt odotti Pojun lähestymistä yhtä äänettömänä. Eikä hän puhunut, ennenkuin hänen poikansa, joka oli nopeasti kumartunut koskettamaan huulillansa isänsä olkapäätä, jälleen seisoikin suorana hänen edessään, katsoen häneen värähtämättömin silmin, joissa oli omituinen uhman ja vetoomuksen sekainen ilme. Ja sitten hiljaa ja nopeasti lausuttuja muutamia arabialaisia sanoja eivät erottaneet muut korvat kuin ne, joille ne olivat tarkoitettut.

Poju ei vastannut mitään, kun sheikki herkesi puhumasta, mutta hänen kätensä kohosi koneellisesti otsalle tervehdykseksi, joka oli yhtä nöyrän kunnioittava kuin heimon minkä jäsenen hyvänsä, ja sitten hän vasta kovin väkinäisesti hymyillen kääntyi tervehtimään

Saint Hubertia, jonka riemullinen tervehdys olisi tullut pitemmäksi, jollei Diana olisi sekaantunut väliin ja nauraen pannut vastalausetta.

»Älä anasta häntä kokonaan itsellesi, Raoul! Luovuta hänet Caryllille minuutiksi! Tahtoisin nähdä poikieni pudistavan toistensa kättä.» Mutta hänen onneikkaista kasvoistansa huolimatta paljasti hänen äänensä värinä mielenliikutuksen, jota hän koetti salata, ja kyöneleet olivat pulpahtamaisillaan esille hänen katsellessansa kohtausta, jota hän oli niin kauan toivonut ja odottanut.

Ja Caryllia kuohutti yhtä voimakas mielenliikutus kuin äitiäkin, mutta erilaisesta syystä, kun hän nousi seisomaan ja sopersi jotakin vastaukseksi keveästi tervehtivälle nuoremmalle veljellensä, jonka tummissa, häneen tuijottavissa silmissä oli uhkaava varoitus omituisena vastakohtana kohteliaille tervetuliaissanoille.

Hänen veljensä — hänen kilpakosijansa!

Enää hän ei häpeillyt rakkauttansa, joka oli käynyt heikoksi, mutta nyt taaskin tulvahti hänen sydämeensä melkein ylivoimaisen väkevänä, ja häntä halutti ääneensä huutaen kertoa heitä niin kummallisesti yhdistävästä salaisuudesta ja puristaa totuus noilta pilkallisilta, hymyileviltä huulilta.

Koska *hän* oli täällä — miten oli käynyt hänen uhriksensa joutuneelle avuttomalle tytölle?

Mustasukkaisuudesta ja raivosta vapisten Caryll pakottautui tarttumaan kapeaan, ruskeaan käteen, joka oli ojennettu häntä kohden.

VII

Ainoastaan Caryll näki Ahmedin nopean, uhkaavan varoittavan katseen.

Muista oli veljesten välinen kohtaaus täysin luonnollinen.

Mutta siitä huolimatta näytti kaikki huoneessaolijat äkkiä vallanneen jännityksen tuntu, ja syntyi painostava hiljaisuus sillä aikaa kun he taaskin kokoontuivat pöydän ympärille. Poju joutui istumaan Dianan viereen, jonka silmät vähän väliä harhautuivat toisen otsassa olevaan isoon arpeen, josta hän ei toistaiseksi halunnut puhua.

Pojan saapumisen tuottama huojennus oli tavaton. Mutta vielä vaivasivat äitiä hänen pitkä, salaperäinen poissaolonsa ja monenlaiset kuvittelut siitä, minkäluontoinen oli ollut tämä pojan viimeinen retki, jolta palatessansa hänellä oli näkyviä merkkejä, että hän oli ollut suuressa vaarassa, samalla kun hänen nuorien kasvojensa kova, riutunut ilme oli niin jyrkkänä vastakohtana hänen entiselle huolettomuudellensa ja muutti hänet kokonaan toisenlaiseksi, monta vuotta vanhemman näköiseksi. Tuntien jäytävää tuskaa äiti tajusi, että se poika, joka eräänä aamuna niin

monta viikkoa sitten oli lähtenyt ratsastamaan laskettuansa naurusuin pilaa hänen vastalauseistaan, oli ikiajoiksi jättänyt poika-ikänsä taakseen ja palannut hänen luoksensa miehenä.

Ja hänen levottomuutensa lisäytyi, kun hän ajatteli tulevaa, isän ja pojan välistä, välttämätöntä kohtausta. Jälkimäisen tottelemattomuutta ei voitu sivuuttaa nuhtelematta — sen hän myönsi empimättä — mutta millaisen rangaistuksen hän saisi? Diana vilkaisi salavihkaa puolisoonsa, mutta sheikin kasvot olivat tutkimattomat. Se, että otsan synkät rypyt olivat hälvenneet, ei merkinnyt mitään. Hän tiesi Ahmedin vain odottavan oikeata hetkeä. Entä sitten, kun se tulisi? Dianaa puistatti vastoin hänen tahtoansakin.

Ahmed olisi oikeamielinen, kuten hän aina oli, mutta jos oikeus vaatisi, olisi hän armoton omalle pojallensakin. Hänen lakinsa oli sama omaan poikaan ja heimon jäseniin nähden. Ja jyrkkien ohjeittensa rikkomisesta hän rankaisisi Pojua yhtä puolueettomasti ja ankarasti kuin halvinta seuralaistaan.

Mielessänsä Diana tunnusti sen oikeaksi, mutta se ei lievittänyt hänen murheellisen äidinsydämensä tuskaa. Vaikka se oli sopusoinnussa hänen oman oikeustajuntansa kanssa, ei se keventänyt hänen kannettavanansa olevaa raskasta taakkaa.

Ja hänellä oli vaistomainen tunne, että Pojun mielessä liikkui samanlaisia ajatuksia, sillä kerran tai pari puristui hänen kättänsä pitelevä jäntevä, ruskea käsi suonenvedontapaisesti hänen hentojen sormiensa ympärille, rusentaen niitä niin, että teki kipeätä, ja kun Pojun silmät silloin tällöin kohtasivat hänen kysyvän katseensa, näki hän niissä uuden häpeän ja katumuksen ilmeen, jota hän ei ollut koskaan ennen niissä nähnyt.

Mitä hän oli tehnyt, kun hän näytti tuollaiselta, aprikoi äiti surkeana. Sillä Pojun tapaista ei ollut kattia minkäänlaisia tepposiansa. Tavallisesti hän esiintyi huolettoman välinpitämättömästi. Tänään tunsu Diana vaistoavansa hänessä jotakin, mitä hän ei ymmärtänyt ja mikä herätti hänessä epämääräistä pelkoa.

Tilanteen teki helpommaksi Saint Hubert, joka yhtä hyvin kuin Dianakin oli selvillä palannutta velvollisuudenrikkooja uhkaavasta rangaistuksesta. Hän piti hienotuntoisesti keskustelua käynnissä, visusti karttaen kaikkia sellaisia puheenaiheita, jotka olisivat saattaneet tehdä ennestäänkin ylenmäärin jännittyneen tilanteen vieläkin kireämmäksi.

Mutta samalla hän hyvin käsitti, että olisi harhaan mennyttä ystävällisyyttä liian kauan pidentää sekä äitiä että poikaa kalvavaa jännitystä.

Hän oli täysin selvillä siitä, mistä Caryllilla, joka ei tuntenut veljensä rikkomusta eikä isänsä harmistumista, ei ollut aavistustakaan, ja juuri hänen oli tehtävä aloite, jota hän vieroksui, mutta jonka hän kuitenkin tiesi välttämättömäksi. Sheikin toimenpiteet eivät sietäneet viivytystä. Pojun oli tänä iltana vastattava teoistansa ja kärsittävä tottelemattomuutensa seuraukset, ja kuta aikaisemmin koko jutusta suoriuduttaisiin, sen parempi kaikille niille, joita se koski. Painavin hänestä oli se ajatus, että Diana joutuisi kärsimään. Vaikka hän olikin syvästi kiintynyt rikkoneeseen poikaan, ei häntä tänään olisi juuri haluttanut säästää häntä. Nuori vintiö ansaitsi perin hyvästi kaiken sen, mikä häntä odotti, mietti hän kiukuissansa. Oli aika opettaa hänet käsittämään, että hänen välinpitämättömyytensä koski muihinkin kuin häneen itseensä, että

hänen äitinsä kärsi enemmän kuin hän itse keppostensa seurauksista.

Paremminkin kuin Diana aavistikaan, tiesi Saint Hubert, kuinka paljon huolta nuoremman pojan hurjuus aiheutti äidille. Ja nyt hän tiesi, että tänä iltana äiti saisi taaskin kärsiä, kestää sieluntuskia sen rangaistuksen tähden, jonka poika oli ansainnut.

Dianaa auttaaksensa hän ei voinut muuta kuin lyhentää kärsimyksen aikaa.

Hän nousi pystyyn ollen haukoittelevinansa.

»Käytökseni on — surkean kehnoa! Suo anteeksi, Diane!» pahoitteli hän nauraen kumartuessaan suutelemaan emännän kättä. »Mutta minua nukuttaa ihan kuolemakseni. Onhan kyllä vielä aikaista, mutta minun on kuitattava jäännöksiä. Ahmed valvotti minua viime yönä melkein kukonlauluun saakka. Alan käydä liian vanhaksi istuakseni valveilla niin myöhään. Tuletko, Caryll? Tavallisestihan olet valmis paneutumaan makuulle milloin tahansa.» Ja taaskin naurahtaen hän siirtyi ovelle päin.

Kun hänen tapansa oli polttaa lamppua vielä keskiyöllä, oli hänen esittämänsä veruke kehno, mutta sen parempaa hän ei sillä hetkellä keksinyt, ja kun Caryll oli valmis lähtemään hänen mukaansa, kävi hänen äkillinen poistumisensa helpommin. Väristen ikäänkuin vilusta Diana tarkkaili heitä, kun he menivät ulos oviaukosta ja katosivat yöhön, ja kääntyi sitten katsomaan jällelle jääneitä kahta miestä, jotka seisoivat kahden puolen pöytää.

Pojun pää oli käännetty pois päin. Mutta sheikki katsoi värähtämättä vaimonsa huolestuneisiin silmiin, eikä Dianan vetoava

katse vähääkään liennyttänyt toisen silmien kovaa ilmettä eikä hitustakaan pehmittänyt hänen piirteittensä jyrkkää jäykkyyttä.

Heilauttamalla hieman kättänsä sheikki viittasi sisähuoneeseen päin, ja sydän kipeänä Diana meni tavanmukaisesti sanomaan Pojulle hyvää yötä, mikä tänä iltana tuntui miltei pilkalta.

Ja kun poika kumartui suutelemaan häntä, näki hän taaskin saman uuden, kummallisen häpeilevän ja katuvan ilmeen. Tukahduttaen nyyhkytyksen hän kiiruhti sisähuoneeseen.

Ja syvää masennusta kuvastui sheikin synkistä silmistä niiden katsellessa hänen hätäistä pakoansa.

Hän oli aikonut kuulustella Pojua poissaolon johdosta ja antaa tuomionsa täällä. Mutta eikö Diana ollut jo nyt kärsinyt kylliksi? Hän ei voinut säästää vaimoltansa tämän keskustelun aiheuttamaa levottomuutta, mutta hän saattoi ainakin säästää häneltä sen lisätuskan, jonka häntä sietämättömästi kiusaavien sanojen kuuleminen tuottaisi.

Temmattuansa burnusin ympärilleen hän asteli ovelle.

»Jos sinulla on mitään sanottavaa minulle, kuulen sen sinun asunnossasi», virkkoi hän lyhyesti arabiankielellä.

Poju hätkähti rajusti, ja hänen kasvoillensa levisi hyvin alakuloinen ilme.

»Puhuisin mieluummin — täällä», alkoi hän.

»Mutta minä kuuntelisin sitä mieluummin jossakin muualla», keskeytti sheikki kylmästi ja poistui kuutamoiseen ulkoilmaan.

Hetkisen Poju seiso i kahdella päällä, hänen sormensa nytkähtelivät hermostuneesti, ja hänen silmänsä, joissa oli melkein vainotun ilme, vilkuilivat ympäri tyhjän huoneen, kunnes vihdoin jäivät tähyämään vieläkin hiljaa huokuvaan verhoihin, joiden takana hän tiesi äitinsä itkevän ja rukoilevan, kuten — Allah hänelle anteeksi antakoon — hän oli saattanut äitinsä useita kertoja itkemään ja rukoilemaan.

Tukahdutetusti kiroten hän kääntyi seuraamaan isäänsä.

Ulkona yössä, joka oli lähes yhtä valoisa kuin päivä seiso i sheikki muutamien askelien päässä teltan oviaukosta, naputtaen toisella saappaan verhoamalla jalallaan kärsimättömästi maata.

Mutta hän ei ollut tietääkseenkään viivytyksestä, jonka tähden hänen oli täytynyt odottaa, eikä lausunut sanaakaan, kun poika tuli hänen seuraansa.

Ja molemmat äänettöminä he lähtivät kävelemään heitä päälleiristä erottavan aukeaman poikki, ja Pojun hengitys kävi joka askeleella kiivaammaksi, kun hän koetti terästä nopeasti haihtuvaa rohkeuttansa kestääkseen tulevan vihanpurkauksen.

Tänä iltana leiri näytti harvinaisen hiljaiselta, ja vain muutamia miehiä oli jäänyt kyyröttelemään hiipuvan nuotion ääreen, josta oli jällellä vain kasa punaisina hehkuvia kekäleitä. Yhäti saman pahaenteisen äänettömyyden vallitessa sheikki sivuutti matalat *guitounit*, joissa hänen seuralaisensa majailivat, pitkät rivit liekaan pantuja hevosia, ison lauman polvillansa olevia kameleja, jotka märehtiessään korahatelivat ja ärähtelivät, ja saapui vihdoin sille kohdalle, jossa tähän iltaan saakka oli ollut Pojun teltta —

pienoisjäljennös sheikin teltasta — ja sen lähellä kaksi pienempää, joita Ramadan ja S'rir käyttivät.

Mutta nyt oli niiden paikka tyhjä, ja silmäillessänsä ympärilleen sheikki näki vain kaksi levottomasti tempoilevaa hevosta, eikä niitä pitelevän arabialaisen reipas tervehdys vähääkään lievittänyt sheikin kasvoille leviävää uhkaavan synkkää ilmettä.

»Mikäs uusi oikku tämä on?»

Isän tarkastaessa häntä Poju punehtui, liikahti rauhottomasti ja käänsi katseensa toisaalle.

»Olen leiriytynyt — El Hassiin», mutisi hän vihdoin ilmeisen vastahakoisesti, nimeten noin kahdeksan kilometriä etelämpänä sijaitsevan vähäisen keitaan.

Sheikki keikautti vihaisesti päätänsä.

»Kaikkien pahuksien nimessä — mitä varten?» tiedusti hän.

Pojun kasvojen kuuma puna tummeni. »Minulla on — syitä», sopersi hän tuskin kuuluvasti, lipaisten kielellänsä kuivia huuliaan oivaltaessaan, kuinka epätydyttävä hänen vastauksensa oli.

Vähän aikaa sheikki tuijotti häneen äkäisesti. Kohauttaen olkapäitänsä hän sitten käskevästi kutsui hevosia pitelevää arabialaista.

Arvaten hänen aikeensa Poju syöksähti eteenpäin ja tarttui hänen käsivarteensa. »Isä, jos suvaitsisit kuunnella minua täällä tai odottaa huomiseen —»

Mutta tehden nopean, epäävän liikkeen sheikki kiskaisi he irti. »Kuuntelen sinua, milloin ja mistä parhaaksi näen», tokaisi hän ja hänen sävynsä teki enemmän inttämisen mahdottomaksi.

Odottava arabialainen oli S'rir — yhtä silminnähtävän tuskaisena kuin isäntänsäkin — ja sydän lyijynraskaana otti Poju suitset, jotka työnnettiin hänen vastahakoiseen käteensä, kun hänen palvelijansa nousi satulaan ja lähti ratsastamaan leiriin suorittaaksensa sheikin määräyksen.

Tänä iltana häntä eivät paljoa lohduttaneet kookkaan oriin kiintymyksen ilmaiset; hevosen pehmeä kuono nuuhki hänen burnusinsa laskoksia, jättäen jälkeensä valkeita vaahtoläikkiä.

Ja nojaten päätään ison ratsunsa silkinsileään kaulaan Poju odotti loppumattomalta tuntuvan ajan ajatustensa liitäessä eteenpäin surkean pelokkaina.

Sillä siitä, mitä oli tulossa, sai hän moittia yksinomaan itseänsä. Sen hän katkerasti tunnusti.

Hän ei voinut puolustaa menettelyänsä millään järkisyillä.

Hän oli pettänyt sanansa; oli ollut luvatta poissa vastoin mitä tiukimpia määräyksiä — siinä yksin jo riittävästi syytä hänen isänsä suuttumukseen. Mutta hänen oli vastattava vielä muustakin, tehtävä selkoa enemmästä, kun saavuttaisiin pieneen leiriin El-Hassiin.

Mutta mitäpä muutakaan hän olisi voinut tehdä?

Kädet kosteina hän punnitsi äkkiä herännyttä voimakasta halua tunnustaa nyt kaikki ja antautua isänsä armoille, kun vielä oli aikaa.

Rohkaisten mieltänsä hän puolittain kääntyi ja katsahti olkansa ylitse taaksensa. Mutta se ajatus oli tullut liian myöhään.

Hevonen ja saattue, joita sheikki oli lähettänyt noutamaan, lähestyivät jo, ja luovutettuansa jälleen oman ratsunsa S'rirille, joka oli saapunut hieman ennen pientä joukkuetta, meni Poju verkkaisesti pitelemään isänsä jalustinta. Sheikille oli tuotu Eblis, ja hevosen tuuli oli sopusoinnussa sen miehen mielialan kanssa, joka aikoi sillä ratsastaa. Turvautumatta Dianan lempeisiin mairitteluihin sheikki kiskoi syöksähtelevän ratsun seisomaan hiljaa, viittasi poikaansa väistymään ja keikahti satulaan.

Kokonaisen päivän levosta virkeänä Eblis ponnisteli kuin vimmainen sitä pitelevää, hillitsevää kättä vastaan, kavahdellen pystyyn ja hirnahdellen, kunnes Poju oli ratsailla.

Vierekkäin sitten isä ja poika ratsastivat kuutamoisella aavikolla etelää kohti hevostensa kiitäessä pitkää, keinuvaa laukkaa ja saattueen rientäessä heidän kintereillänsä.

Siitä ratsastuksesta olisi Poju milloin muulloin tahansa kiihkeästi nauttinut.

Miltei satulassa syntyneenä hän oli pienestä pitäen ratsastellut isänsä rinnalla. Päivisin ja öisin he olivat samoilleet äärettömän aavikon laajoilla lakeuksilla, jakaen keskenänsä sen salaperäisen rajattomuuden riemut ja vaarat, jännittäen voimiansa ja kestävyyttänsä sen järkkymätöntä valtaa vastaan. Isältänsä hän oli oppinut kaikki, mitä tiesi syntymämaastansa, kaikki aavikkolaisen taidot ja tiedot, joihin hän oli niin hyvin perehtynyt, kaikki, mikä oli tehnyt hänestä aito paimentolaisen, jollainen hän tiesi olevansa.

Hänen ajatuksensa lensivät entisiin, hilpeämpiin ratsastusretkiin, joiden aikana heidän suhteitansa ei ollut pimentänyt mikään varjo; he olivat ratsastaneet rinnakkain kuten nytkin, ja hän oli antautunut tarkkailemaan ja jäljittelemään tuota miestä, joka näytti hänestä niin ihmeelliseltä, näytti olevan niin mittaamattoman korkealla muiden ihmisten yläpuolella, jonka rohkeutta ja neuvokkuutta hän piti esikuvanansa, jota hän rakasti ja pelkäsi niin suuresti kuin hänen nuori sydämensä suinkin osasi rakastaa ja pelätä.

Kaikkien niiden pitkien retkien aikana hän oli tuntenut pääsevänsä lähemmin kosketuksiin totisen, muista eristäytyvän isänsä kanssa, jota kohtaan hän yhäti tunsii kunnioittavaa pelkoa. Poikana ollessaan hän oli ollut sheikin varjo.

Mutta nuoruusiän lähestyessä he olivat vähitellen joutuneet erilleen toisistansa.

Häntä olivat houkutelleet isän leirin ulkopuolella tarjoutuvat huvitukset, ja hän oli kulkenut omaa tietänsä harmissaan täyttä vapauttansa supistavista rajoituksista, välittämättä kohtuuttomina ja liiallisina pitämistensä varoituksista ja pelästymättä lukuisia rangaistuksia, joita hän oli hankkinut niskoilleen.

Kauemmin kuin hän oli aavistanutkaan oli Damokleen miekka riippunut hänen päänsä kohdalla. Ja nyt se oli pudonnut.

Mitä hänen isänsä tekisi? Vaivihkaa hän vilkaisi vierellensä ratsastavaan kookkaaseen, ryhdikkääseen mieheen.

Mitähän hän ajatteli ratsastaessansa katse suunnattuna suoraan eteenpäin, halliten kovasuista hevostansa suurenmoisen taitavasti,

raottamattakaan huuliansa ja tummat, kauniit kasvot tuikeampina kuin Poju oli milloinkaan niitä nähnyt.

Epäilikö hän? Oliko hänellä jonkinlainen aavistus, miten asiat oikeastaan olivat? Pojua puistatti, ja hän käänsi hätäisesti päänsä toisaalle. Jospa hän voisi saada tekonsa tekemättömäksi — Allah, jospa se vain olisi mahdollista! Mutta se oli mahdotonta. Kuluneet viikot eivät ikinä palaisi, ja niiden muisto vainoisi häntä koko hänen elinaikansa.

Eikä se kuitenkaan ollut ensi kerta. Hän oli ennenkin tehnyt syntiä — ja unohtanut. Miksi hänestä nyt tuntui, ettei hän koskaan saisi unohdusta? Ja minkä tähden hän vieläkin kaipasi tyttöä, jota oli oppinut vihaamaan?

Omien sekavien tunteittensa raatelemana hän kumartui syvemmälle satulassaan, inhoten itseänsä, kammoten kirkkaan yön hiljaista, tyyntä kauneutta, jonka levollisuus ja rauha tuntuivat pilkkaavan häntä.

Aava tasanko oli muuttunut loivasti aaltoilevaksi maaperäksi, mataliksi lentohiekkaharjuiksi, jotka hidastivat hevosten vauhtia ja tekivät näköalan suppeaksi.

Mentyänsä useiden harjanteiden poikki he vihdoin käymäjalkaa ratsastaen nousivat kaikkia aikaisempia jyrkemmän ja korkeamman kunnaan laelle. Siellä he pysähtyivät silmäilemään vähäistä, maanalaisen joen kostuttamaa keidasta, jossa kasvoi muutamia pörroisiä orjantappurapuita ja siellä täällä joitakuita kitukasvuisia pensaita. Ja likellä puita, sen lähteen ympärillä, josta keidas oli saanut nimensä, oli pieni leiri, kadonneet teltat, joita he olivat tulleet

etsimään, ja viiruiset suojukset henkivartijoita varten, joita Poju ei enää kartellut.

Pieni kaksoisteltta oli pystytetty sivulle muista, ja sen avoimesta oviaukosta näkyi lampun pehmeätä, punaista hehkua.

Pojusta tuntuivat minuutit tunneilta hänen odottaessansa, sillä aikaa kun hänen isänsä yhäti äänettömänä pidätteli levotonta ratsuaan ja istui liikkumattomana, synkästi silmäillen rauhaisaa näkyä. Jännityksen vaivaamana hän tunsu miltei helpotusta, kun sheikki vihdoiu viittasi saattuetta jäämään paikoillensa ja lähti sitten hitaasti ratsastamaan jyrkkää vierua alaspäin.

Saavuttuansa tasaiselle maalle yhtä aikaa he laskeutuivat ratsailta ja jättivät hevosensa S'rirille, joka talutti ne etäisen leirinuotion luokse.

Ja kun tiukka hetki nyt oli käsissä, petti Pojun kestämisskyky äkkiä.

»Isä.» Hänen äänensä ei ollut milloinkaan soinnahantut niin nöyrältä, niin rukoilevalta. Mutta hänen huulillansa pyörineet sanat tukahtuivat lausumattomina, sillä sheikki pyörähti nopeasti häneen päin käsi vaimentavasti koholla.

»Odota!» käski hän tiukasti ja lähti telttaa kohti.

Mutta ehdittyänsä puoliavoimen oven läheisyyteen hän seisahtui ikäänkuin kuuntelemaan. Ja myöskin hänen vierellänsä jäykkänä seisova Poju kuuli äänen, joka oli isän pysähdyttänyt, ja hänen kasvonsa värähtivät tuskasta.

Kuinka usein hän olikaan muutamien viime viikkojen aikana kuullut sen — valittavaa, hyräilyä muistuttavaa tuutilaulua laulavan suloisen,